[2018] 12 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 78
1382 ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੜ-ਮਨੁੱਖੀ ਹਾਲਾਤ
(ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ. 406 ਆਫ 2013)
25 ਸਤੰਬਰ, 2018
[ਮਦਨ ਬੀ. ਲੋਕੁਰ, ਐਸ. ਅਬਦੁਲ ਨਜ਼ੀਰ ਅਤੇ ਦੀਪਕ ਗੁਪਤਾ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਜਨਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਧਾਰ ਜੇਲ੍ਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਜ਼ਰੂਰਤ - ਹੋਈ: ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ: (i) ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਬਕਾ ਜੱਜ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ; (ii) ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਨਰਲ, ਬਿਊਰੋ ਆਫ਼ ਪੁਲਿਸ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਇਸਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ; (iii) ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ (ਜੇਲ੍ਹਾਂ) ਤਿਹਾੜ ਜੇਲ੍ਹ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ - ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ: 1) ਮਾਡਲ ਜੇਲ੍ਹ ਮੈਨੂਅਲ, 2016 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ (ਯੂਟੀ) ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੋ; 2) ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੰਸਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ (ਐਮਐਚਏ) ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰੀ ਦੀ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੋ; 3) ਬਿਊਰੋ ਆਫ਼ ਪੁਲਿਸ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ (ਬੀਪੀਆਰ ਐਂਡ ਡੀ) ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜੇਲ੍ਹ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਲਈ ਦੋ ਸਿਖਲਾਈ ਮੈਨੂਅਲ, 'ਪ੍ਰਿਜ਼ਨ ਅਫਸਰਾਂ ਲਈ ਬੇਸਿਕ ਕੋਰਸ 2017 ਦਾ ਸਿਖਲਾਈ ਮੈਨੂਅਲ' ਅਤੇ 'ਪ੍ਰਿਜ਼ਨ ਵਾਰਡਰਾਂ ਲਈ ਬੇਸਿਕ ਕੋਰਸ 2017 ਦਾ ਸਿਖਲਾਈ ਮੈਨੂਅਲ' ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ; 4) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਹਿਲਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਮਹਿਲਾ ਅਤੇ ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੋ 'ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ: 5) 'ਜੇਲ੍ਹਾਂ/ਜੇਲ੍ਹਾਂ/ਕਸਟੋਡੀਅਲ ਹੋਮਜ਼ ਹਾਊਸਿੰਗ ਵੂਮੈਨ' 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਹਿਲਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੋ; 6) ਮਹਿਲਾ ਅਤੇ ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲੇ ((ਐਮ.ਡਬਲਯੂ.ਸੀ.ਡੀ.)) ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ 'ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ' ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ (ਐਮ.ਡਬਲਯੂ.ਸੀ.ਡੀ.) ਦੁਆਰਾ ਕਿਸ਼ੋਰ ਨਿਆਂ (ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ, 2015 ਅਤੇ ਕਿਸ਼ੋਰ ਨਿਆਂ (ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਮਾਡਲ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਡਲ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੋ।

2016; 7) ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ MHA ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਲਾਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੋ; 8) ਕਮੇਟੀ ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸੰਯੁਕਤ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਕੋਲ ਉਪਲਬਧ ਬਜਟ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਉਪਰੋਕਤ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਲਾਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਾਅ ਸੁਝਾ ਸਕਦੀ ਹੈ; 9) ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭੀੜ

1382 ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੜ-ਅਮਨੁੱਖੀ ਹਾਲਾਤ

ਦੀ ਹੱਦ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਪਚਾਰਕ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੰਡਰ ਟ੍ਰਾਇਲ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਜਾਂਚ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਲਾਹ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ, ਛੋਟ, ਪੈਰੋਲ ਅਤੇ ਫਰਲੋ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ; 10) ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਮੌਤਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਡਾਕਟਰੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰਨਾ; 11) ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਟਾਫ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਅਤੇ ਅਯੋਗਤਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਪਚਾਰਕ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨਾ; 12) ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਟਾਫ ਲਈ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਮਾਡਿਊਲ ਸੁਝਾਉਣਾ; 13) ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨਾ; 14) ਮਹਿਲਾ ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਨਾਬਾਲਗ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ-ਸਮਾਜਿਕ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਲਈ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ: 15) ਕਿਸ਼ੋਰ ਨਿਆਂ (ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ, 2015 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਧੀਨ ਸਥਾਪਿਤ ਨਿਰੀਖਣ ਘਰਾਂ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ,

ਸਿੱਖਿਆ, ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪੁਨਰ-ਏਕੀਕਰਨ ਲਈ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨਾ; 16) ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਜੋ ਕਮੇਟੀ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ, ਢੁਕਵੀਂ ਅਤੇ ਢੁਕਵੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੀ ਹੈ: 17) ਕਮੇਟੀ ਆਪਣੇ ਸੁਝਾਅ ਅਤੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮਾਡਰਨ ਜੇਲ੍ਹ ਮੈਨੂਅਲ, 2016 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਜਾਂ ਸੋਧਾਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਵੀ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਖੁਦ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤਿਆਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੰਗੇ। ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ/ਵਿਭਾਗਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ - ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਗਲੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਮੇਟੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ - ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਆਰਟਸ.21 ਅਤੇ 32 ਕਿਸ਼ੋਰ ਨਿਆਂ (ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ, 2015 ਕਿਸ਼ੋਰ ਨਿਆਂ (ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਮਾਡਲ ਨਿਯਮ, 2016.

ਮੁੜ: ਡੇਂਗੂ ਨਾਲ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਪਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵਨ ਖਤਮ ਕਰਨ 'ਤੇ ਗੁੱਸਾ, (2016) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 709; ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਣ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ 25 ਜੰਜ਼ੀਰਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ, (2002) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 31: [2002] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 839; ਮੁੜ: ਭਾਰਤੀ ਔਰਤ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰਾਮ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਖ਼ਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ, (2014) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 786; ਐਮ.ਸੀ. ਮਹਿਤਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ [ਓਲੀਅਮ ਗੈਸ ਲੀਕ] (1986) 2

ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 176: [1986] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 312; ਪ੍ਰ. ਪਰਮਾਨੰਦ ਕਟਾਰਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (1989) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 286: [1989] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 997; ਬਚਪਨ ਬਚਾਓ ਅੰਦੋਲਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ (2011) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1; ਪ੍ਰੇਮ ਸ਼ੰਕਰ ਸ਼ੁਕਲਾ ਬਨਾਮ ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ (1980) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 526: [1980] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 855; ਸ਼ੀਲਾ ਬਰਸੇ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ (1983) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 96: [1983] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 337; ਡੀ.ਕੇ.ਬਾਸੂ ਬਨਾਮ ਡਬਲਯੂ.ਬੀ. (1997) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 416: [1996] 10 ਪੂਰਕ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 284; ਬੰਧੂਆ ਮੁਕਤੀ ਮੋਰਚਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ (1997) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 549: [1997] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 379; ਸੰਪੂਰਨ ਬੇਹੁਰਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ (2018) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 433: ਸਵਰਾਜ ਅਭਿਆਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ (2016) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 498; ਕਾਮਨ ਕਾਜ਼ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2017) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 501: [2017] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 556; ਗੋਆ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2014) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 590: [2014] 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 302; ਮਨੋਹਰ ਲਾਲ ਸ਼ਰਮਾ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ. (2014) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 516: [2014] 8 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 446; ਲਕਸ਼ਮੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2014) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 427; ਵਿੱਚ: ਸ਼ੋਰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ (ਬਨਾਮ), (2005) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 733: [2005] 1 ਪੂਰਕ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 624; ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ [ਵ੍ਰਿੰਦਾਵਨ ਵਿਧਵਾਵਾਂ) (2017) 16 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 780: ਐਮ.ਸੀ. ਮਹਿਤਾ [ਤਾਜ ਟ੍ਰੈਪੇਜ਼ੀਅਮ) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (1997) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 353: [1996] 10 ਪੂਰਕ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 973; ਵਿਸ਼ਾਕਾ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ [ਸੀ.ਈ.ਡੀ.ਏ.ਡਬਲਯੂ.) (1997) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 241: [1997] 3 ਪੂਰਕ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 404; ਖਪਤਕਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [ILO ਐਸਬੈਸਟਸ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ] (1995) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 42: [1995] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 626; ਸੁਨੀਲ ਬੱਤਰਾ ਬਨਾਮ ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ (1978) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 494: [1979] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 392; ਚਾਰਲਸ ਸੋਬਰਾਜ ਬਨਾਮ ਸਹਾਇਕ ਕੇਂਦਰੀ ਜੇਲ੍ਹ, ਤਿਹਾੜ (1978) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 104: [1979] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 512; ਸ਼ੀਲਾ ਬਰਸੇ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ (1983) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 96: [1983] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 337; ਪ੍ਰੇਮ ਸ਼ੰਕਰ ਸ਼ੁਕਲਾ ਬਨਾਮ ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ (1980) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 526 [1980] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 855; ਆਰ.ਡੀ. ਉਪਾਧਿਆਏ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (2007) 15 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 337: [2006] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1132 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ
(2016) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 709 ਪੈਰਾ 1 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ

[2002] 1 ਐਸਸੀਆਰ 839 ਪੈਰਾ 1 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
(2014) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 786 ਨੇ ਪੈਰਾ 1 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ
[1986] 1 ਐਸਸੀਆਰ 312 ਪੈਰਾ 1 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
[1989] 3 ਐਸਸੀਆਰ 997 ਪੈਰਾ 1 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ

(2011) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 ਨੇ ਪੈਰਾ 1 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ
[1980] 3 ਐਸਸੀਆਰ 855 ਪੈਰਾ 1 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
[1983] 2 ਐਸਸੀਆਰ 337 ਪੈਰਾ 1 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
[1996] 10 ਪੂਰਕ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 284 ਪੈਰਾ 1 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
[1997] 2 ਐਸਸੀਆਰ 379 ਪੈਰਾ 2 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
(2018) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 433 ਪੈਰਾ 2 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ
(2016) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 498 ਪੈਰਾ 2 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ
[2017] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 556 ਪੈਰਾ 2 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
[2014] 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 302 ਪੈਰਾ 2 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
[2014] 8 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 446 ਪੈਰਾ 2 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
(2014) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 427 ਪੈਰਾ 2 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ
[2005] 1 ਪੂਰਕ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 624 ਪੈਰਾ 2 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
(2017) 16 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 780 ਪੈਰਾ 2 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ
[1996] 10 ਪੂਰਕ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 973 ਨੇ ਪੈਰਾ 2 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ
[1997] 3 ਪੂਰਕ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 404 ਪੈਰਾ 2 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ
[1995] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 626 ਪੈਰਾ 2 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ
[1979] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 392 ਪੈਰਾ 10 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ
[1979] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 512 ਪੈਰਾ 10 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ
[1983] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 337 ਪੈਰਾ 10 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ
[1980] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 855 ਪੈਰਾ 10 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ
[2006] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1132 ਪੈਰਾ 10 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ

ਸਿਵਲ ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2013 ਦੀ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ. 406
ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ।
ਗੌਰਵ ਅਗਰਵਾਲ (AC)
ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਲਈ: ਡਾਕ ਦੁਆਰਾ

ਏ.ਐੱਨ.ਐੱਸ. ਨਾਡਕਰਨੀ, ਏ.ਐੱਸ.ਜੀ., ਵਿਕਾਸ ਮਹਾਜਨ, ਐੱਸ.ਐੱਸ. ਸ਼ਮਸ਼ੇਰੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਐਸ਼ਵਰਿਆ ਭਾਟੀ, ਏ.ਏ.ਜੀ., ਆਲੋਕ ਅਗਰਵਾਲ, ਮੈਂਬਰ ਸਕੱਤਰ (ਨਾਲਸਾ), ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਬੀਨੂ ਤਮਟਾ, ਆਰ.ਐੱਮ. ਬਜਾਜ, ਆਰ. ਬਾਲਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਰਤੀ ਸ਼ਰਮਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਸ਼ਮਾ ਸੁਸ਼ਮਾ ਸੂਰੀ, ਐੱਮ. ਸੁਹਾਸਿਨੀ ਸੇਨ, ਰਿਤੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਬੀ.ਵੀ. ਬਲਰਾਮ

ਦਾਸ, ਜੀ.ਐਸ. ਮੱਕਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਨੀਥਾ ਸ਼ੇਨੌਏ, ਗੁੰਟੂਰ ਪ੍ਰਭਾਕਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰੇਮਾ ਸਿੰਘ, ਅਨਿਲ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਰਿਤੂਰਾਜ ਬਿਸਵਾਸ, ਸ਼ੁਵੋਦੀਪ ਰਾਏ, ਸਯੁਜ ਮੋਹਨਦਾਸ ਐੱਮ., ਐੱਮ. ਸ਼ੋਏਬ ਆਲਮ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਫੌਜੀਆ, ਮੌਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਮੌਜਹਿਦ ਖਾਂ, ਮੌਜਹਿਦ ਖਾਂ, ਐੱਮ. ਝਾਅ, ਧਰਮਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਸਿਨਹਾ, ਅੰਸ਼ੁਮਨ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਐੱਸ.ਐੱਸ. ਰਿਬੈਲੋ, ਅਪੂਰਵਾ ਭੂਮੇਸ਼, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਹੇਮੰਤਿਕਾ ਵਾਹੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੇਸਲ ਵਾਹੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ. ਪੂਜਾ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮਮਤਾ ਸਿੰਘ, ਵਿਨੋਦ ਸ਼ਰਮਾ, ਅਨਿਲ ਕੁਮਾਰ, ਸੰਜੇ ਕੇ.ਆਰ. ਵਿਸਨ, ਐੱਮ.ਸ਼ੋਏਬ ਆਲਮ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਫੌਜੀਆ ਸ਼ਕੀਲ, ਉੱਜਵਲ ਸਿੰਘ, ਮੋਜਾਹਿਦ ਕਰੀਮ ਖਾਨ, ਤਪੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ, ਮੁਹੰਮਦ. ਵਾਕਸ,

ਆਦਿਤਿਆ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਵੀ.ਐਨ. ਰਘੂਪਤੀ, ਪਰੀਕਸ਼ਿਤ ਪੀ. ਅੰਗਦੀ, ਸੀ.ਕੇ. ਸਸੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨਯਨਤਾਰਾ ਰਾਏ, ਰਾਜੇਸ਼ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੀਪਾ ਐੱਮ. ਕੁਲਕਰਨੀ, ਨਿਸ਼ਾਂਤ ਆਰ. ਕਟਨੇਸ਼ਵਰਕਰ, ਲੀਸ਼ਾਂਗਥੇਮ ਰੋਸ਼ਮਨੀ ਕੇ.ਐੱਚ., ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਲੀਬਨੇ ਸੇਂਟ ਮਾਇਬਹਿਮ, ਡੈਨੀਅਲ ਬਾਏ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ, ਸੇਂਟ ਮਾਇਬਨਾ ਕੇ.ਵੀ. ਖਰਲਿੰਗਦੋਹ, ਕੇ.ਐਨ. ਮਧੂਸੂਧਨਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨਿਤਿਆ ਮਧੂਸੂਧਨਨ, ਟੀ.ਜੀ. ਨਰਾਇਣਨ ਨਾਇਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕੇ. ਏਨਾਤੋਲੀ ਸੇਮਾ, ਅਮਿਤ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ, ਜ਼ੈੱਡ. ਐਚ. ਆਈਜ਼ੈਕ ਹੈਡਿੰਗ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨੰਦਿਨੀ ਸਿੰਗਲਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਨਿੰਦਿਤਾ ਪੁਜਾਰੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਵਿਤਾ ਭਾਰਦਵਾਜ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਰਤੀ ਜਾ ਪਨਗੀਰਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੈ ਸ਼ਰਮਾ, ਏ. ਅਸ਼ੋਕਾ ਸ਼ਰਮਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੇ. ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਅੰਕਿਤ ਰਾਜ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰੁਚੀ ਕੋਹਲੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਨੇਖੜਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਭਾਕਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਰੁਣਾ ਮਾਥੁਰ, ਅਵਨੀਸ਼ ਅਰਪੁਥਮ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਨੁਰਾਧਾ ਅਰਪੁਥਮ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗੀਤਾਂਜਲੀ (ਮੈਸਰਜ਼ ਅਰਪੁਥਮ ਅਰੁਣਾ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ ਲਈ) ਸ਼ੁਵੋਦੀਪ ਰਾਏ, ਰਿਤੂਰਾਜ ਬਿਸ਼ਵਾਸ, ਮ. ਯੋਧਾ, ਮ. ਯੋਸ਼ਵਾਸ। ਪਾਰਥ ਸਾਰਥੀ, ਗਰਵੇਸ਼ ਕਾਬਰਾ, ਅਮਿਤ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ, ਰੋਹਿਤ ਪਾਂਡੇ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰਚਨਾ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮੋਨਿਕਾ, ਸੁਹਾਨ ਮੁਖਰਜੀ, ਹਰਸ਼ ਹੀਰੂ ਗੁਰਸਾਹਾਨੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਸਥਾ ਸ਼ਰਮਾ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਮਨਚੰਦਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਾਜਲ ਦਲਾਲ (ਪੀ.ਐਲ.ਆਰ. ਚੈਂਬਰਜ਼ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ ਲਈ), ਭੂਪੇਸ਼ ਨਰੂਲਾ, ਕੇ.ਵੀ. ਜਗਦੀਸ਼ਵਰਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ. ਇੰਦਰਾ, ਵੀ. ਜੀ. ਪ੍ਰਗਾਸਮ, ਐਸ. ਪ੍ਰਬੂ ਰਾਮਾਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ, ਐਸ. ਮਨੂਰਾਜ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰਿਤੂ ਕੁਮਾਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰਿਗਿਆ ਸਿੰਘ, ਸੱਤਿਆ ਮਿੱਤਰਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਉੱਤਰਾ ਬੱਬਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਭਾਵਨਾ ਦੁਹੂਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੇਬਾਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖਰਜੀ, ਵੀ. ਸ਼ਮੋਹਨ, ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵਕੀਲ।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਮਦਨ ਬੀ. ਲੋਕੁਰ, ਜੇ. ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

1. ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਮਾਜਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਖੁਦ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ, ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੀ, ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ, ਇਹ ਕਾਰਕੁੰਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ"। ਦੁਬਾਰਾ, ਬਹੁਤ ਘੱਟ, ਇਹ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

2. ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੌਰਾਨ, ਜਨਹਿੱਤ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ

ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ; ਜਾਂ ਤਾਂ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਅਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਾਰਨ।

<u>ਸੂਓ ਮੋਟੂ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ</u>

ਵਿੱਚ: ਬੱਚੇ ਦੀ ਡੇਂਗੂ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਪਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵਨ ਖਤਮ ਕਰਨ 'ਤੇ ਗੁੱਸਾ, (2016) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 709, ਵਿੱਚ: ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਣ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ 25 ਜੰਜ਼ੀਰਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ, (2002) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 31, ਵਿੱਚ: ਭਾਰਤੀ ਔਰਤ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰਾਮ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਬਿਜ਼ਨਸ ਐਂਡ ਫਾਈਨੈਂਸ਼ੀਅਲ ਨਿਊਜ਼ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ, (2014) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 786

<u>ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾਇਰ:</u>

ਐਮ.ਸੀ. ਮਹਿਤਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [ਓਲੀਅਮ ਗੈਸ ਲੀਕ), (1986) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 176, ਪੀ.ਐਲ. ਪਰਮਾਨੰਦ ਕਟਾਰਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (1989) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 286, ਬਚਪਨ ਬਚਾਓ ਅੰਦੋਲਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ,

<u>(2011) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1 ਪੱਤਰ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ</u>

ਪ੍ਰੇਮ ਸ਼ੰਕਰ ਸ਼ੁਕਲਾ ਬਨਾਮ ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ, (1980) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 526, ਸ਼ੀਲਾ ਬਰਸੇ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ, (1983) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 96, ਡੀ.ਕੇ.ਬਾਸੂ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ (1997) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 416 ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਰਾਜ, ਯਾਨੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੁਆਰਾ ਗਲਤ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਪਾੜੇ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ, ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਦੋ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਸੰਧੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

3. ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਅਫ਼ਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨੇ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਜਾਂ ਨਿਆਂਇਕ ਸਰਗਰਮੀ' ਜਾਂ 'ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ' ਦੇ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮੰਤਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਢੱਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਅੰਜੀਰ ਦੇ ਪੱਤੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਧੱਕੇ ਗਏ ਵਰਗਾਂ, ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਭਾਰਤੀ ਤਜਰਬੇ ਨੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

4. ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਨਹਿੱਤ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ ਜਾਂ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਕੁਸ਼ਾਸਨ ਜਾਂ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਾਰਨ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਦੋਵਾਂ 'ਤੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਉਲੰਘਣਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ

ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ
ਬੰਧੂਆ ਮੁਕਤੀ ਮੋਰਚਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (1997) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 549, ਸੰਪੂਰਨਾਸਹੁਰਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਰਾਜ। ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (2018) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 433, ਸਵਰਾਜ ਅਭਿਆਨ ਬਨਾਮ ... ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (2016) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 498
"ਕੁਦਰਤੀ ਸ਼ਾਸਨ:
ਆਮ ਕਾਰਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (2017) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 501, ਗੋਆ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (2014) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 590, ਮਨੋਹਰ ਲਾਲ ਸ਼ਰਮਾ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਹੋਰ, (2014) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 516

"ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਲਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਲਕਸ਼ਮੀਵ. ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (2014) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 427, ਸ਼ੋਰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ (ਬਨਾਮ), (2005) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 733, ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ। [ਵ੍ਰਿੰਦਾਵਨ ਵਿਧਵਾਵਾਂ) (2017) 16 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 780, MC ਮਹਿਤਾ (ਤਾਜ ਟ੍ਰੈਪੇਜ਼ੀਅਮ] ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, (1997) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 353

ਸੰਧੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ:
ਵਿਸ਼ਾਕਾ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ [ਸੀ.ਈ.ਡੀ.ਏ.ਡਬਲਯੂ.] (1997) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 241, ਖਪਤਕਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [ILO ਐਸਬੈਸਟਸ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ), (1995) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 42

ਪੱਖ, ਪਰ ਇਹ ਕੁਝ ਗਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਅਤੇ, ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਜਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਵਿਰੋਧੀ ਸਰੋਤ ਵਜੋਂ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

5. ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਮੌਜੂਦਾ ਪਟੀਸ਼ਨ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਬਕਾ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਤੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਦਾ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੇ ਦਖਲ ਨਾਲ, ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮ-ਨਿਰੀਖਣ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ

ਅਤੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਪਟੀਸ਼ਨ ਸਾਬਕਾ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਆਰ.ਸੀ. ਲਾਹੋਟੀ ਦੁਆਰਾ ਚਾਰ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਭੀੜ-ਭੜੱਕਾ; ਕੈਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਮੌਤਾਂ; ਸਟਾਫ ਦੀ ਘੋਰ ਘਾਟ; ਅਤੇ ਉਪਲਬਧ ਸਟਾਫ ਦਾ ਗੈਰ-ਸਿਖਿਅਤ ਜਾਂ ਅਢੁਕਵੇਂ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ। ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਲੰਬਿਤ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਵਾਲੇ ਮੁੱਦੇ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਨਵੇਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ।

6. ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰੀਏ, ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੁਝ ਪਿਛੋਕੜ ਤੱਥ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਯਤਨ
7. ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪਹਿਲਾ ਯਤਨ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕਮੇਟੀ ਆਨ ਜੇਲ ਰਿਫਾਰਮਜ਼, 1980-1983 ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁੱਲਾ ਕਮੇਟੀ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੁੱਲਾ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁਝ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਪਰ ਜੋ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬਦਲਾਅ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਚਰਚਾ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਅੱਜ ਵੀ ਵੈਧ ਹਨ ਅਤੇ ਜਵਾਬ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

8. 1987 ਵਿੱਚ, ਜਸਟਿਸ ਵੀ. ਆਰ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਮਹਿਲਾ ਕੈਦੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਧੱਕੇ ਗਏ ਸਮੂਹ ਵਜੋਂ ਮਹਿਲਾ ਕੈਦੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੀ 78 ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਨਜਿੱਠਿਆ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਅਧੀਨ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਿਊਰੋ ਆਫ਼ ਪੁਲਿਸ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ (ਬੀਪੀਆਰ ਐਂਡ ਡੀ) ਨੇ ਵੀ 2007 ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਧਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ 'ਤੇ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੀਤੀ ਵੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ।

9. ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕੁਝ ਨਿੱਜੀ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 2005 ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰਮੰਡਲ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜੇਲ੍ਹ ਮੁਲਾਕਾਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਰਿਪੋਰਟ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਜ਼ਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਣਛੋੜ ਬਨਾਮ

ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਐਨਆਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸਨ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਲਾਅ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਨੇ 2016 ਵਿੱਚ ਦੋ-ਖੰਡਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜੋ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੀ ਸੀ। ਸਮਿਤਾ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜਸਥਾਨ ਅਤੇ ਬਿਹਾਰ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਤਜ਼ਰਬਿਆਂ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਓਪਨ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਧਿਐਨ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

10. ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਈ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਰ.ਡੀ. ਉਪਾਧਿਆਏ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।
11. ਇਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜੇਲ੍ਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਸਖਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ, ਸਗੋਂ ਕਈ ਤਰੀਕਾਂ 'ਤੇ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਉਠਾਏ ਗਏ ਹੋਰ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ,

ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਨੇ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਸੁਝਾਅ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਲਈ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:
12. ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲਾ ਤੁਰੰਤ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:

1. ਮਾਣਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀ ਜਸਟਿਸ ਅਮਿਤਾਵ ਰਾਏ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਜੱਜ ਇਸਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ।
2. ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਨਰਲ, ਬਿਊਰੋ ਆਫ਼ ਪੁਲਿਸ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਇਸਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ
3. ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ (ਜੇਲ੍ਹਾਂ) ਤਿਹਾੜ ਜੇਲ੍ਹ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਇਸਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ।

13. ਕਮੇਟੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਨਿਯਮ ਵਜੋਂ ਦੇਵੇਗੀ:
1. ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ (ਯੂਟੀਜ਼) ਦੁਆਰਾ ਮਾਡਲ ਜੇਲ੍ਹ ਮੈਨੂਅਲ 2016 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੋ।
2. ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ 'ਵੂਮੈਨ ਇਨ ਡਿਟੈਂਸ਼ਨ ਐਂਡ ਐਕਸੈਸ ਟੂ ਜਸਟਿਸ' ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲੀ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੰਸਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ (ਐਮਐਚਏ) ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰੀ ਦੀ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੋ।

1382 ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੜ-ਅਮਨੁੱਖੀ ਹਾਲਾਤ [ਮਦਨ ਬੀ. ਲੋਕੁਰ, ਜੇ.]

3. ਬਿਊਰੋ ਆਫ਼ ਪੁਲਿਸ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ (ਬੀਪੀਆਰ ਐਂਡ ਡੀ) ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜੇਲ੍ਹ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਲਈ ਦੋ ਸਿਖਲਾਈ ਮੈਨੂਅਲ, "ਪ੍ਰਿਜ਼ਨ ਅਫਸਰਾਂ ਲਈ ਬੇਸਿਕ ਕੋਰਸ 2017 ਦਾ ਸਿਖਲਾਈ ਮੈਨੂਅਲ" ਅਤੇ "ਪ੍ਰਿਜ਼ਨ ਵਾਰਡਰਾਂ ਲਈ ਬੇਸਿਕ ਕੋਰਸ 2017 ਦਾ ਸਿਖਲਾਈ ਮੈਨੂਅਲ" ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ।
4. 'ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ' ਬਾਰੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਹਿਲਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਮਹਿਲਾ ਅਤੇ ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੋ।
5. 'ਜੇਲ੍ਹਾਂ/ਜੇਲ੍ਹਾਂ/ਕਸਟੋਡੀਅਲ ਹੋਮਜ਼ ਹਾਊਸਿੰਗ ਔਰਤਾਂ' ਬਾਰੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਹਿਲਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੋ।
6. ਮਹਿਲਾ ਅਤੇ ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲੇ ((ਐਮ.ਡਬਲਯੂ.ਸੀ.ਡੀ.)) ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ 'ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ' ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ (ਐਮ.ਡਬਲਯੂ.ਸੀ.ਡੀ.) ਦੁਆਰਾ ਕਿਸ਼ੋਰ ਨਿਆਂ (ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ, 2015 ਅਤੇ ਕਿਸ਼ੋਰ ਨਿਆਂ (ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਮਾਡਲ ਨਿਯਮ, 2016 ਦੇ ਤਹਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਡਲ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੋ।
7. ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ MHA ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਲਾਹਾਂ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੋ।
8. ਕਮੇਟੀ ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਕੋਲ ਉਪਲਬਧ ਬਜਟ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਉਪਰੋਕਤ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਲਾਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਾਅ ਸੁਝਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।
9. ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭੀੜ ਦੀ ਹੱਦ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਪਚਾਰਕ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੰਡਰ ਟ੍ਰਾਇਲ ਸਮੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਜਾਂਚ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਲਾਹ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ, ਛੋਟ, ਪੈਰੋਲ ਅਤੇ ਫਰਲੋ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।
10. ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਮੌਤਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਡਾਕਟਰੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰਨਾ।

11. ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਟਾਫ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਅਤੇ ਅਯੋਗਤਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਪਚਾਰਕ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨਾ।
12. ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਟਾਫ ਲਈ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਮਾਡਿਊਲ ਸੁਝਾਉਣਾ।
13. ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ, ਸੰਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ।

14. ਮਹਿਲਾ ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਨਾਬਾਲਗ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ-ਸਮਾਜਿਕ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਲਈ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

15. ਕਿਸ਼ੋਰ ਨਿਆਂ (ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ, 2015 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਧੀਨ ਸਥਾਪਿਤ ਨਿਰੀਖਣ ਘਰਾਂ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ, ਸਿੱਖਿਆ, ਹੁਨਰਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪੁਨਰ-ਏਕੀਕਰਨ ਲਈ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨਾ।

16. ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਜੋ ਕਮੇਟੀ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ, ਢੁਕਵੀਂ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਸਮਝ ਸਕਦੀ ਹੈ।

17. ਕਮੇਟੀ ਆਪਣੇ ਸੁਝਾਅ ਅਤੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮਾਡਰਨ ਜੇਲ੍ਹ ਮੈਨੂਅਲ, 2016 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਜਾਂ ਸੋਧਾਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਵੀ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ।

14. ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇਵੇ, ਤਰਜੀਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਸ ਦਿਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਐੱਸ.ਆਰ. ਨੰ.	ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ	ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ
(ਏ)	ਚੇਅਰਪਰਸਨ	ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ ਤਨਖਾਹ ਦੇ 30% 'ਤੇ HRA ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ।
1	ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਰਿਹਾਇਸ਼	ਮਿਤੀ 08.10.1987 (ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਅਨੁਸਾਰ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ LTC ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉੱਚਤਮ ਗ੍ਰੇਡ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਲਈ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ।
2	ਐਲਟੀਸੀ	ਜੇਕਰ ਐਮ.ਐਚ.ਏ. ਵੱਲੋਂ ਸਟਾਫ ਦੀ ਗੱਡੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਟਾਫ ਦੀ ਗੱਡੀ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਤਾਂ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀ ਤਿਮਾਹੀ 600 ਲੀਟਰ ਪੈਟਰੋਲ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਡਰਾਈਵਰ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਿਰਾਏ ਦੀ ਗੱਡੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।
3	ਸਟਾਫ ਕਾਰ	ਜੇਕਰ ਐਮ.ਐਚ.ਏ. ਵੱਲੋਂ ਸਟਾਫ ਦੀ ਗੱਡੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਟਾਫ ਦੀ ਗੱਡੀ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਤਾਂ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀ ਤਿਮਾਹੀ 600 ਲੀਟਰ ਪੈਟਰੋਲ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਡਰਾਈਵਰ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਿਰਾਏ ਦੀ ਗੱਡੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।
4	ਯਾਤਰਾ ਭੱਤਾ	ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਨਿਰਭਰ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਜੱਦੀ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਤੱਕ ਹਵਾਈ ਯਾਤਰਾ ਭੱਤਾ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਕਿਰਾਇਆ, ਦੇਵਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਵਾਪਸੀ।
5	ਮੈਡੀਕਲ ਸਹੂਲਤ	CGHS ਰਾਹੀਂ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਡਾਕਟਰੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ।
6	ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ	ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਟੈਲੀਫੋਨ/ਮੋਬਾਈਲ/ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸਹੂਲਤ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ

		ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਦੀ ਸੀਮਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ 14.11.2006 ਦੇ ਐਮਓਐਫ ਦੇ ਓਐਮ ਅਤੇ 11.05.2012 ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਓਐਮ (ਸੋਧੇ ਗਏ ਅਨੁਸਾਰ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਾ ਹੋਣ।
7	ਅਖ਼ਬਾਰ ਅਤੇ ਰਸਾਲੇ	ਅਖ਼ਬਾਰ/ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਨੂੰ DoE/s OM ਨੰ. 1(24)-E.II(A)/96 ਮਿਤੀ 13.09.1996 (ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਅਨੁਸਾਰ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

A. ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੂੰ ਮਾਣਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਵਾਂਗ ਵਿੱਤੀ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੇ। ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਹੋਰ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ:

B. ਕਿਉਂਕਿ 'ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ' ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਹਨਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ 'ਡਿਊਟੀ 'ਤੇ' ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਧਿਕਾਰੀ ਲਾਗੂ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਭੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਲਾਭਾਂ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣਗੇ।

C. ਉਪਰੋਕਤ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਤੁਰੰਤ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

D. ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਦਫਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ।

E. ਕਮੇਟੀ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰੇਗੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਦਰਭ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮੇਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

F. ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਭੁਗਤਾਨ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

1382 ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੜ-ਅਮਨੁੱਖੀ ਹਾਲਾਤ [ਮਦਨ ਬੀ. ਲੋਕੁਰ, ਜੇ.]

ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼

1. ਕਮੇਟੀ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਸੰਦਰਭ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ, ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਭੇਜਣ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਵੀ ਕਰੇਗੀ।

2. ਕਮੇਟੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਾਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ, ਸੰਸਥਾਗਤ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮਾਹਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੰਗ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸਬੂਤ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੇ। ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੰਤਰਾਲੇ/ਵਿਭਾਗ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਗੇ।

3. ਅਸੀਂ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਡੇਟਾ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਢੁਕਵੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ 12 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਏ।

4. ਕਮੇਟੀ ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੱਕ ਇਸਦੀ ਫੇਰੀ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਉਣ।

5. ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਜਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਮੰਗ ਸਕੇ, ਜੇਕਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇ।

6. ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਵੇਗੀ।

7. ਜਦੋਂ ਵੀ ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

15. ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਵਿਦਵਾਨ ਐਮੀਕਸ ਕਿਊਰੀ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵਿਦਵਾਨ ਐਮੀਕਸ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ

ਦਰਜ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ, ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਢੰਗ ਨਾਲ, ਅਤੇ ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕੀਮਤੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਅੰਕਿਤ ਗਿਆਨ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

<u>ਡਿਸਕਲੇਮਰ :-</u> ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

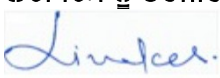

ਦਿਵਾਕਰ ਜੋਤੀ ਐਡਵੋਕੇਟ